

45

SOF
2

Μοχμ. Συρρόριος.

Αντίμωρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εκ Κεραλαθροπόλεως

1911

700

if undelivered return to

KELLOCKS, 27 ST. MARY AXE. LONDON.

X
Siderides, Esq.,
Constantinople,
Turkey.

AKAΔHMIA

AOHNON

ΑΝΤΑΜΥΝΑ

Η ΑΘΕΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΑΒΡΑΑΜ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Παράδοξον «ἄμυναν» ἀνέλαβε διὰ τῆς «Νέας Πατρίδος» (τῆς 10ης Ἰουνίου παρελθόντος ἔτους 1910) ὁ κ. Ἀβραάμ ἡ Δεσποτέλης Ἐλευθερόπουλος.

Ἐν πρώτοις, παρανοήσας τοὺς εἰσαγωγικοὺς λόγους τοῦ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιευθέντος τμήματος τῆς ἐναισίμου διατριβῆς μου, ἰσχυρίζεται ὅτι μοι ἀπηγορεύθη ἢ δημοσίευσιν τοῦ μέρους τούτου καὶ—τὸ κωμικώτερον—ἐξηγεῖ τὴν ἐγὼ ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐκ τοῦ ὅτι ἐγὼν προδίδει ἢ μελέτη μου «ἄγνοιαν τῶν θεωριῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου κατὰ βάθος» !!! Εἰς ἀπάντησιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι «ὡς ἐκ τοῦ μήκους τῆς διατριβῆς, μοι ἐπετράπη νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν μόνον τοῦ τελευταίου αὐτῆς κεφαλαίου»· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον ἀπηλλάγην τῆς δημοσιεύσεως ὁλοκλήρου τῆς μελέτης μου διὰ νὰ μὴ ὑποβληθῶ εἰς τὴν μεγάλην δαπάνην, ἥτις πρὸς τοῦτο ἀπῆρτετο. Τὴν διατριβὴν μου ὁ ἐξετάσας αὐτὴν καθηγητὴς, καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν κύκλῳ φοιτητῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἑδρας ἐπανειλημμένως εὐηρεστήθη νὰ ἐπαινέσῃ, ἡγυῆθη δὲ νὰ

ἰδῇ δολόκληρον δημοσιευομένην· ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸ σχετικὸν πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Ἐλευθεροπούλου μέρος— ἃς μοι ἐπιτρέψῃ ὁ σεραστὸς μου καὶ πολυφίλητος καθηγητὴς ν' ἀναφέρω, οὕτωςι προκαλούμενος, πράγματα μὴ προωρισμένα βεβαίως διὰ τὴν δημοσιότητα— παρετήρησεν ἀπλῶς ὅτι δὲν εἶναι τοῦ κόπου ἄξιον ν' ἀπασχολῶμαι τόσον πολὺ μὲ φιλόσοφον ἀσήμαντον, ὡς ἐξ ἄλλου, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν ὑπερβολικῇ ἀδρότητι ἐφεξὲς πῶς τὴν ἐκ τῆς ἀγανακτήσεώς μου— τὴν ὁποῖαν ἄλλως τε καὶ αὐτὸς συνεμερίζετο, τὴν ὁποῖαν δ' ἐγὼ ὡς Ἑλλήν ζωηρότερον ἡσθάνομην— ζωηρότητα τῶν ἐκφράσεων τῆς ἐπικρίσεως, ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς διατριβῆς μου. Διὰ τὴν πιστότητα τῆς ἀποδόσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου οὐδεὶς δύναται νὰ μ' ἐλέγξῃ καὶ εἶναι ἀπορίας μεγάλης ἄξιον πῶς ἐτόλμησε τοιοῦτον τι νὰ εἴπῃ ὁ ἴδιος. Ἐν ἐκ τῶν δύο δέον νὰ παραδεχθῇ τις ἢ ὅτι ὁ κ. Ἐλευθερόπουλος ἐμετρίασέ πῶς τὰς δοξασίας του καὶ, αἰσχυρόνμενος διὰ τὰς προτέρας αὐτοῦ θεωρίας, ζητεῖ νὰ συγκλύψῃ αὐτάς, ἢ ὅτι, ἐπιθυμῶν διὰ παντὸς τρόπου νὰ καταλάβῃ τὴν προτεινομένην αὐτῷ καθηγητικὴν ἑδραν, συγκλῶθει τὰ ἀσύγκλωστα, καλῶς γινώσκων ὅτι, ἀποκαλυπτομένης τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀδύνατον εἶναι νὰ γένηται δεκτὸς ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει θὰ ἐδεικνύετο συνεπῆς καὶ ἐν τῇ πράξει πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάρχους ἀρχάς, καθ' ἃς οὔτε ἡθικὴ ὑπάρχει οὔτε δίκαιον, οὔτε, κατὰ συνέπειαν, ἡθικῶς τι μεμπτὸν καὶ ψευδέον. Κατὰ συνέπειαν ἐπίσης οὐδένα θὰ ἐξένιζε καὶ ἡ χρῆσις τῆς φράσεως «μεγάλη ἀνηθικότης» καίτοι, ὡς εἶπον, οὔτε ἡθικότης κατ' αὐτὸν ὑπάρχει, οὔτε, φυσικᾶ, καὶ ἀνηθικότης.

Ὁ κ. Ἑλ. διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν σκόπελον τῶν τερατωδῶν θεωριῶν τού, ἃς, μὴ φεισθεὶς ἀληθῶς τῶν αἰσθημάτων τῶν

ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», μετὰ τόσης πιστότητος καὶ ἀκριθείας διὰ μακρῶν ἐξέθηκα, συνίστησί μοι συγγραμμάτιόν τι τοῦ Wundt χαρακτηρίζον ὡς μεγάλην ἀνθρωπικότητα τὸ νὰ λέγῃ τις ὅτι ἐκθέτει τὰς ἰδέας τινὸς καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ σύνολον καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, παραπέμπει δέ με εἰς συγγράμματα αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἅπαντα τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐναισίμου διατριβῆς μου (γενομένην ἐν ἔτει 1905), πλὴν τῆς «Κοινωνιολογίας», ἥς τὴν α' ἐκδοσιν εἶχον διέλθει, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνηθῶ ν' ἀνακαλύψω μεταβολὴν τινὰ τῶν ἀνθρωπικῶν ἰδεῶν, ἧς ἐκπροσωπεῖ τὸ σύγγραμμα, ὅπερ ἀνέλυσα.

Παραδόξως ὁμοῦς ὁ «ἀμυνόμενος» ἀντίστροφος, ὁ περιφρονητῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φίχτε καὶ πατὴρ νέου συστήματος φιλοσοφικοῦ «πλήρους ζωῆς καὶ δὴ καὶ ἠθικῆς», κατὰ τὴν ἰδίαν οὐχὶ πάντως λίαν μετρίφρονα διμολογίαν, ἐλησμόνησε ν' ἀναφέρῃ μεταξὺ τῶν περιπτώσεων συγγραμμάτων του, εἰς ἃ ἔδει νὰ καταφύγῃ ὡς εὐσυνείδητος κριτικός, διὰ νὰ ἔχω σαφῆ καὶ πλήρη «τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν» αὐτοῦ, ἐλησμόνησε, λέγω, ν' ἀναφέρῃ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θεὸς-Θρησκεία» (Gott, Religion) ἔργον του, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1903, δηλαδὴ δύο μὲν ἔτη πρὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐμῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπολογίας, ἀλλὰ καὶ πέντε μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βιβλίου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅπερ εἶχον τὴν ὑπομονὴν ν' ἀναλύσω.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν φέρει, ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, τίτλον τινὰ ἀνάλογον πρὸς τὴν «ἠθικὴν παραφροσύνην», μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος πᾶσαν ἠθικὴν, οὔτε καὶ ῥητόν τι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ «δίκαιον εἶναι ἢ θάλασσις τοῦ ἰσχυροτέρου», μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὰ ἐξώ-

φυλλα τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναλυθέντων πονημάτων του. Ἄλλ' ἤδη ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου τούτου δηλοῖ πασιφανῶς, ὅποια σοφὰ διδάγματα πρόκειται νὰ διασκορπίσῃ ἀνά τὴν ὑφήλιον τὸ νέον τοῦτο σύγγραμμα.

Δὲν θὰ πειραθῶμεν ν' ἀναλύσωμεν ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην βίβλον τοῦ ὁμογενοῦς «φιλοσόφου». Περιοριζόμεθα εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ δευτέρου μέρους (σ. 99—100) τῆς συγγραφῆς ταύτης· δίδει τοῦτο πλήρη καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν ἐθνικοσωτηρίων φιλοσοφικῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀδραάμ Ἐλευθεροπούλου.

«Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν καὶ ὁρισμῶν μου, λέγει αὐταῖς λέξεσιν ὁ κ. Ἐλ., εἶναι τόσον ἀπλοῦν, ὅσον καὶ σαφές : οἱ θεοί, ὡς στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς πνεύματα, εἶναι ἀρχικῶς πνεύματα, τ. ἔ. ψυχαί. Ὁ θεὸς ἢ οἱ θεοὶ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως εἶναι καθ' ἑαυτοὺς φαντάσματα (Phantome), καθ' ἑαυτοὺς δὲν ὑπάρχουσι. Ἀφοῦ δὲ ἡ ψυχολογία ἀποδεικνύει ὅτι ἡ παράστασις, κατὰ τὴν καθ' ἑαυτὴν ὑπαρχούσης, δηλαδὴ ἐνουσίῳ (substanziellen) ψυχῆς, ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπλοῖαί τι (naiv) καὶ κακῇ, ἐσφαλμένη ἐξηγήσει τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν καλουμένων ψυχικῶν, ὁ ὁρισμὸς τοῦ θεοῦ ἢ τῶν θεῶν ἀποτελεῖται ὡς ἀπλοῦ εἰδώλου τῆς φαντασίας (Phantasiebild). Ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ ἐλαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχολογικὴν ταύτην ὄψιν τοῦ προβλήματος, εἶναι βέβαιον ὅτι, ἐάν τυχον ὑπῆρχον ψυχαί, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν θεόν· τὸ κατατάσσειν τὰς ψυχὰς εἰς ἱεραρχικὴν πρὸς ἀλλήλας τάξιν, καὶ πρώτην τινα ψυχὴν ἐκλαμβάνειν ὡς θεόν, εἶναι, οὐδὲν λέγον, μάταιον ἄθρημα. Ἡ εἰρησία θεοῦ ἐν τῇ λαϊκῇ συνειδήσει, εἶναι φάντασμα.

»Τώρα ὅμως ἠδυνάτό τις εὐχερῶς νὰ προβάλῃ τὴν ἐρώτη-

σιν, μήπως ἐσφαλμένη τις πράγματι παράστασις παρήγαγε τὴν ἰδέαν πραγματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ τυχόν ἄλλως οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῇ τις, τοῦτέστι μήπως ἡ ἀνθρωπότης δι' ἐσφαλμένης ὁδοῦ ἀσυνειδήτως ἔκαμεν ἀνακάλυψιν τινα. Ἐνταῦθα ὅμως θὰ εἰσχωρήσῃ ὁ νοῦς, ὅστις, ἐπὶ τῇ βάσει πασῶν τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν (βιολογικῶν, φυσικῶν καὶ χημικῶν) γνώσεων, θὰ ἐρωτήσῃ, πρὸς τί ἡ ἀνάγκη τῆς παραδοχῆς ὄντος τινος μὲ νοῦν καὶ θέλησιν (δηλ. ὁμοίου πρὸς τὸν ἄνθρωπον), ὅπερ οὐδὲν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς γινώσκομεν. Μάλιστα τὸ κύριον συμπέρασμα εἶναι τοῦτο· κατ' ἀκριθεῖ βιολογικὴν ψυχολογίαν ὁ ἄνθρωπος μόνον ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις εἶναι πνεῦμα (Intelligenz) (ὡς νοῦς καὶ βούλησις)· πνεῦμα (Intelligenz) ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῇ προϋπάρχοντι ἐγκεφαλικῇ οὐσίᾳ (Hirnsubstanz), καὶ εἶναι σαφές ὅτι, παραδέχονται θεῶν, ἐκτὸς τῶν προϋποθέσεων τούτων, ὡς ὅν τι ὁμοιον πρὸς τὸν ἄνθρωπον (καὶ μόνον ἐπὶ τούτου ἀναφέρεται· ἡ ἐννοια θεοῦ) εἶναι ἀνόητον (wahnwitzig), τοῦτέστιν ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ θεὸς καὶ δὲν ὑπάρχει».

Κατόπιν τῆς σαφοῦς ταύτης καὶ ἀπεριφράστου δηλώσεως, ἀγνοῶ ἂν ἦναι δυνατόν νὰ γένηται νέα παραπομπὴ εἰς ἄλλα συγγράμματα καὶ νὰ μοι προσαφθῇ ἡ κατηγορία τῆς ἀσυνειδησίας ἢ τῆς ἀδυναμίας τοῦ κατανοεῖν τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τοῦ νέου συστήματος τῆς φιλοσοφίας, τοῦ πλήρους ζωῆς καὶ σφρίγγους!

Ἴσως θὰ μοι ἀντιταχθῇ ὅμως πάλιν, ὅτι ὁ Ἐλευθερόπουλος δὲν πολεμεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν περὶ τούτου «λαϊκὴν ἀντίληψιν», ἔχων δηλ. δῆθεν αὐτὸς ἄλλοίαν περὶ τούτου ἰδέαν, πλήρη ἴσως ἐπίσης ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ κύριος Ἐλευθερόπουλος ὅμως προὔλαβε καὶ ἐνταῦθα—ὅπως καὶ ἐν

τῇ περὶ ἠθικῆς καὶ δικαίου θεωρίᾳ του — νὰ εἰρωνευθῇ καὶ νὰ καταρρίψῃ ὡς ἀύστατον καὶ γελοῖαν καὶ οἰανδήποτε περὶ Θεοῦ θεωρίαν φιλοσοφικήν. «Εἶναι, ὡς εἶδομεν, λέγει ἐν σ. 123 (οὐχ! ἐσφαλμένως καὶ κατ' ἐμὲ ἄλλως), μάταιον ἄθυρμα καὶ κενὴ θεωρία (Spekulation), τὸ ὁμιλεῖν περὶ «Πανθεισμοῦ» τινος ἢ περὶ πανθειστικῆς θρησκείας, ἢ θρησκείας τῆς ἀνθρωπότητος ἢ καὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἢ ὁμοίων τι. Ἀπασαὶ αἱ θεωρίαι αὗται εἶναι ἀποσκυήματα ἐξηγμένης φαντασίας καὶ ἐξαγόμενα ἐσφαλμένου ὀρισμοῦ τῆς οὐσίας τῶν ἀντικειμενικῶν θρησκευτικῶν φαινομένων. Εἶναι ἡ αὐτὴ πλάνη ὅταν ὁμιλῇ τις περὶ νέας περὶ θεοῦ ἐννοίας, ὡς τοῦτο ἠκούσθη καὶ τελευταίως διότι εἶδομεν, ὅτι θεὸς ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, εἶναι ἐντελὲς ἰδιαιτέρον ὂν τὸ διδόναι τῇ λέξει ταύτῃ νέον περιεχόμενον, νέαν σημασίαν, οὐ μόνον εἶναι ἀπαράρτητον ἀλλὰ καὶ κώλυμα πρὸς συνεννόησιν, ἐκ μὴ ὑποκριτικῆς παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ θέματος. Ὡς μετατρέψωσι μίαν τῶν ὀνομασιῶν τούτων, ἀδιάφορον ποίαν, ἐπὶ τινος «ἐπιστήμονος», ὅστις ἀρέσκειται νὰ καλῇται «πανθειστής» καὶ ὅστις εἰς ἐρωτησιν ἀπλῆς λαϊκῆς ἀντιλήψεως, ἐὰν πιστεύῃ εἰς θεόν, ἀπαντᾷ δι' ἐνὸς ἰσχυροῦ «βεθαίως»: τρώγω εὐχαρίστως μῆλα· καὶ ὑμεῖς; — κ' ἐγώ! λέγει ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅστις ὅμως ὑπὸ τὰ μῆλα ἐννοεῖ ἄπια, καὶ ὅστις ἐκεῖνο, ὅπερ κυρίως ὁ ἐρωτῶν ἐννοεῖ ὑπὸ μῆλα, οὐδαμῶς ἀγαπᾷ!»

Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ κ. Ἑλ. μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀπεριφράστου παρρησίας, ἐφ' ἣ ἁληθῶς καὶ μόνῃ, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαινεθῇ οὗτος, — τὴν ὁποίαν δὲ, μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς «ἀμύνης» ἐλησμόνησε, — πολεμεῖ διαρρήδην πᾶσαν ἰδέαν περὶ Θεοῦ καὶ θρησκείας, ὅπως ἐπολέμησε καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἠθικῆς καὶ δικαίου· ἀποκαλεῖ καὶ ἐκείνην (σ. 103) ὅπως κα!

ταύτην παραφροσύνην ἢ μανίαν (Wahn) καὶ «πάσας τὰς θρησκείας ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παράφρονα παράστασιν (Wahnvorstellung) καὶ παραφροσύνην». Δι' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μανίας, μόνον ἐξ ἴσου ἀμφιβάλλει, ὅτι θὰ εἶναι ποτε δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ προσώπου γῆς διότι, — λυπούμενος ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, — «ἡ μέχρι τοῦδε ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμένωμεν τοιοῦτόν τι».

Τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ κ. Ἑλ., εἰς ἃ μὲ παραπέμπει οὗτος δέχομαι ν' ἀναλύσω, ἐν τῇ περιπτώσει εὐαρεστούμενος μοι τ' ἀποστείλῃ. Θὰ προϋτίμων ὁμῶς νὰ ἐκφράσω μὲν τὴν χαρὰν μου διότι ὁ συγγραφεὺς τόσον πολὺ ἐργάζεται, κατὰ τοσούτων μάλιστα παλαιῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, νὰ ἐπαναλάβω δὲ μετὰ τοῦ Willmann ὅτι θὰ ἦτο πολὺ μεγαλείτερον κατόρθωμα νὰ προσπαθῇ νὰ ἐξέλθῃ «ἀπὸ τοῦ τελματώδους ἐδάφους εἰς ὃ πολλαχὺς κατέπεσε». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ueberweg-Heinze λεγόμενα, ἢ ἡ' ἐκδόσει τοῦ τελευταίου τόμου (σ. 170), ἣν ἔχω ὑπ' ὄψιν, λέγει ὅτι ὁ Ἑλευθ. ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ὁλιστικήν περὶ τῆς ἱστορίας θεωρίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφίας. Ἀγνοῶ ἂν τοιοῦτος τις χαρακτηρισμὸς τοῦ συστήματος τοῦ κ. Ἑλ.—χαρακτηρισμὸς τὸν ὁποῖον ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἀποκροεῖ (σ. V)—εἶναι κολακευτικὸς δι' αὐτὸν καὶ ἐναντίως πρὸς ὅσα ἐγὼ ὑπεστήριξα. Τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι ὅτι οὐδαμῶς δύναμαι νὰ ἐννοήσω—καθὼ ἀνίκανος ἴσως ἐν γένει νὰ ἐννοῶ—πῶς σύστημα ὁλιστικόν, σύστημα ἄθεον, σύστημα ἀρνητικῶν πάσης θρησκευτικῆς ἀρχῆς, εἶναι δυνατόν νὰ ᾖναι πλήρες «ζωῆς καὶ δῆ καὶ ἐθνικῆς». Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τί ἄρᾳ γε θ' ἀντιτάξῃ ὁ ἀνακηρύσσων ὡς δόγμα ὅτι δίκαιον εἶναι ἡ αὐθαίρετος θέλησις τοῦ ἰσχυροτέρου, πρὸς τοὺς καταπατοῦντας ἐκά-

στοτε τὰ δίκαια τῆς ἡμετέρας φυλῆς; Τὴν δύναμιν ἀρά γε τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν; Ἀλλὰ ν' ἀποκτήσωμεν ἀκριβῶς, θ' ἀπαντήσωσιν ἴσως. Διὰ τὴν ὁμῶς ν' ἀποκτήσωμεν, ἀφοῦ δίκαιον ποσὺς δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἀπλῶς ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροῦ; Ὁ ἀγὼν ἡμῶν, καὶ ἀποκτώντων δύναμιν, δὲν θὰ εἶναι πλεονεκτήματα δι-καίου, περὶ ἀρετῆς, περὶ ἐλευθερίας, περὶ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀγὼν βαναύσου, ὕλικῆς, κτηνώδους ἐπικρατήσεως. Ἴσως ὁμῶς μᾶλλον ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐλευθεροπούλου προώριται νὰ διδά-ξη ἡμᾶς τὴν ἀνευ ὄρων, τὴν ἀνευ διαμαρτυρίας ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς καὶ νὰ μᾶς προσκαλέσῃ νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς ἀνοήτους φωνὰς καὶ διαμαρτυρίας, δι' ὧν ταράττο-μεν τὴν ἀτμόσφαιραν.

Ὁ Βίσμαρκ εἶχεν εἰπεῖν, ὅτι οἱ Γερμανοὶ οὐδένα φοβοῦνται εἰμὴ μόνον τὸν Θεόν. Καὶ ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦδε εἰς πᾶσαν συμφορὰν Αὐτὸν μόνον ἐπεκαλούμεθα καὶ εἰς Αὐτὸν μόνον ἀναθέτομεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν. Προσκαλοῦντες νῦν τὸν ἄθεον Ἐλευθερόπουλον εἰς Ἀθήνας, θέλομεν, φαίνεται, νὰ δηλώσω-μεν ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὐδενὸς καὶ δὲν φοβοῦμεθα οὐδ' αὐτὸν τὸν Θεόν!... Ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς!

Ἐργόφῃ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῇ 20 Ἰουλίου 1910.

Ἐξεδόθη τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1911 ἐν Γαλατῇ Κ)λεως.

Ἐκ τῆς ΣΥΛΛΟΓΗΣ
Πατριαρχικῆς Ἐκδόσεως τῶν Ἐργῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023987

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1896
2,2

1908

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ